

# Yolsuzluk ve Makroekonomi Üzerindeki Etkileri

## Corruption and its Effects on Macroeconomy

Prof. Dr. Dilek Yılmazcan (Maltepe University, Turkey)  
Hasan Basri Cifci (Maltepe University, Turkey)

### Abstract

This paper examines the issue of corruption and its effects on macroeconomy, especially on public expenditures, financing balance, investments, and savings. The issue is going to be discussed based on empirical evidence (such as CPI Reports and Indexes) regarding where and how the macroeconomic ingredients are sensitive to the corruption. The aim is to contribute unreconciled discussions from the perspective of economy of corruption. The corruption level is low in the developed countries where public spending or tax revenues are higher than national income; however, because of silent or weak structures of institutional control and fiscal transparency, the level of corruption is high in Turkey and Eurasian economies. Such difference has important macroeconomic impacts in those countries with higher levels of corruption. Public goods and services are inputs of private productive activities. States finance such inputs through taxes that are collected from taxpayers. If this financing process is influenced by corruption, efficiency of the public expenditures' decreases. And, that causes a sharp decrease in the total amount of invested capital since the growing level of corruption jeopardizes the risk of making an investment. And, increase in the level of corruption negatively affects the general level of prices and lowers income per capita. Thus, it seems that higher level of corruption is in a negative relationship with the level of public investments, public revenues, savings, quality of public goods and services, efficiency of public investments and public financing balance.

### 1 Giriş

Yolsuzluğun makroekonomi üzerindeki etkileri on yıllardır kamu maliyesinin önemli konuları içinde yer almaktadır. Yolsuzlukla makroekonomiyi oluşturan unsurlar arasındaki bağlantı farklı çalışmalarda birçok açıdan ele alınmıştır (örn. Rose-Ackerman, 2008; Tanzi, 1998; Tanzi ve Davoodi, 1997; Ulman ve Bujancă, 2014, Wei, 1999).

Son dönemde, ülke kaynaklarının etkin kullanımında yol gösterici bir gelişme, yolsuzluğun ekonomi üzerindeki etkilerinin azaltılmasını ve ekonomik ve siyasal sistemin yeniden yapılanmasını öngören “iyi yönetim” (*good governance*) kavramıdır. Bu kavramın temel unsurları içinde yer alan saydamlık ve hesap verilebilirlik, devletin makroekonomik hedeflerine ulaşmak için hayata geçirdiği politikaları ve bu politikaların sonucunu görebilmek için gereken bilgiyi düzenli, anlaşılabilir, tutarlı ve güvenli bir şekilde kullanmayı gerektirir (Acar, 2007). Dolayısıyla, devletlerin makroekonomik hedeflerine ulaşması için, açık ve hesap verilebilir bir mali sistem kurarak yolsuzluğu azaltması bir ön şart niteliğindedir. Bunun yolu da yolsuzluğun makroekonomik etkilerini tespit etmekten ve olumsuz etkilerin gerçekleşmesine engel olmaktan geçer.

Öte yandan, yolsuzluğun tanımlanması ve önceden kestirilmesi çok kolay değildir. Üstelik, yolsuzluk farklı bağlamlarda farklı sebeplerden kaynaklanan ve farklı sonuçlara yol açan çok boyutlu bir yapıya sahiptir (Andvig, vd, 2001). Dolayısıyla, tüm bu boyutlarını kapsamlı olarak ele alan bir çalışma yapmaya ihtiyaç vardır. Bu başta, mali saydamlığın sağlanması için gereklidir. Bu çalışmanın amacı, yolsuzluğun makroekonomi üzerinde nerede, nasıl ve ne tarzda etki ettiğini inceleyerek tartışmalara yolsuzluk ekonomisi açısından katkıda bulunmaktır.

Bu çalışmada yolsuzluk ve yolsuzluğun yol açtığı makroekonomik sonuçlar ortaya konmaya çalışılacak, ülkelerin yolsuzluk endekslerinin gelişimi izlenecek ve çalışmada yolsuzluğun temel makroekonomik hedefler üzerinde ne gibi etkiler doğurduğu araştırılacaktır. Yolsuzluk bakımından en temiz ve en kirli ülkelerle birlikte, Türkiye'nin ve Avrasya ekonomilerinin yolsuzluk endekslerindeki konum ve süreçleri de ayrıca ortaya konacaktır.

### 2 Yolsuzluk Kavramı

Yolsuzluğun makroekonomik etkileri araştırılmadan önce kamu maliyesi literatüründe yolsuzluğun ne anlama geldiğini açıklamak yerinde olacaktır. Yolsuzluk konusu uzun zaman önce kamu maliyesi literatürüne girmiş ve pek çok tanımlanmıştır. Ancak, yolsuzluğun tanımını yapmak çok da kolay değildir, çünkü yolsuzluk teşkil eden fiiller gün ışığında değil, yasal olmayan bir şekilde ve gizli yapılmaktadır.

Yolsuzluk genellikle “kamu gücünün özel çıkar sağlamak için kötüye kullanılması” şeklinde tanımlanmaktadır. Bir başka tanımdaysa yolsuzluk “yakın ilişkiler kurarak kendisi ve yakınları için bu ilişkilerle bazı avantajlar sağlamaya yönelik kasıtlı ve uygunsuz olaylar” şeklinde ele alınmaktadır (Tanzi, 1998). Başka bir tanıma göreyse yolsuzluk “kamusal gücün veya kamu otoritesinin kamu yararı ya da kamusal çıkar dışında kullanılmasıdır” (Adaman, vd, 2001).

Tanımlarda da açıkça ortaya konduğu üzere, yolsuzlukta, kamusal bir gücün özel çıkarlar için kötüye kullanılması ve devletin birtakım eylemler sonucu zarara uğratılması söz konusudur. Devlet, yolsuzluk sonucunda ekonomik, sosyal ve siyasi kayıplarla karşı karşıya kalmaktadır. Bu çalışmada, sosyal ve siyasi kayıplar konumuz dışında kaldığından, yalnızca yolsuzluğun ekonomik etkilerini inceleyecek ve kamu bütçesi açısından yolsuzluğun kamu harcamalarını nasıl etkilediğini ve sonuçlarını ele alacağız.

Yolsuzluk sonucu ortaya çıkan ekonomik, sosyal ve siyasi dinamiklerin aşağıdaki formülle ele alınması mümkündür (Çelen, 2007):

$$C (\text{yolsuzluk}) = M (\text{tekel gücü}) + D (\text{takdir yetkisi}) - A (\text{hesap verilebilirlik})$$

Bu formüle göre, yolsuzluğun sabit olduğu bir durumda, tekel gücü ve takdir yetkisi ne kadar fazla olursa, hesap verilebilirlik düzeyi o kadar azalmaktadır. Bunun yanında, tekel gücü ve takdir yetkisi arttıkça ve hesap verilebilirlik azaldıkça yolsuzluk düzeyi artmaktadır. Bir ekonomide idari düzenlemeler ne kadar fazla olursa bürokrasinin gücü de o oranda artış göstermektedir. Bu gücün artması da yolsuzlukları beraberinde getirmektedir. Bürokratik yetkilerin tek elde toplanarak merkezileştirilmesi de yolsuzluk düzeyinin artmasına sebep olmaktadır (Ahlin, 2001). Yine 44 ülkenin ele alındığı ampirik bir çalışmada, hukuk düzeniyle bürokratik kalitenin yolsuzluk düzeyini artırıcı etki yapması sonucu istatistiksel olarak anlamlı bulunmaktadır (Tosun, 2003). Dolayısıyla, salt formülden yola çıkarak dahi söylenebilir ki, yolsuzluğun önlenmesi için tekel gücünün azaltılması, bürokratik işlemlerin kısaltılması ve kolaylaştırılması, takdir yetkilerinin belirli kurallara bağlanması ve tüm bunların yanında saydamlığın ve hesap verilebilirliğin artırılması gerekmektedir (Çelen, 2007).

Yolsuzluklar aşağıdaki şekilde sınıflandırılabilir (Tanzi, 1998):

- Bürokratik veya siyasi yolsuzluklar
- Maliyeti azaltma veya faydayı artırma
- Rüşvet verme veya rüşvet alma alışkanlığı
- Cebri veya müsamahalı davranma
- Merkezi veya merkez dışı yolsuzluklar
- Önceden belirlenebilir veya keyfi yolsuzluklar
- Para ödenen veya başka ödemeler yapılan yolsuzluklar

Bu sınıflandırmadan da anlaşıldığı üzere, farklı davranış biçimleriyle yolsuzluğa yol açılması mümkündür. Yukarıda sözü edilen tanımlara göre yolsuzluğun var olabilmesi için, önce bir devletin olması gerekmektedir. Nitekim, Nobel ödüllü yazar Gary Becker'ın da belirttiği gibi, devlet ortadan kaldırılırsa yolsuzluk da ortadan kalkacaktır.

Yolsuzluğa doğrudan yol açan konular şöyle sıralanabilir (Tanzi, 1998):

- Düzenleme ve yetkiler
- Vergileme
- Harcama kararları
- Piyasa fiyatlarının altında mal ve hizmet sunulması
- Tarım topraklarının imara açılması
- Hazine arazilerinin kullanılması
- Yabancılarla yatırım ayrıcalıklarının sağlanması
- Özelleştirme ile kamu varlıklarının satılması
- İhracat ve ithalata kota kolaylıklarının sağlanması
- Siyasi partilerin finansmanı

Bu gibi konularda, kamu gücü kötüye kullanılarak bu gücü elinde tutan erke birtakım çıkarlar sağlanmaktadır. Görüldüğü üzere, kamusal karar alma mekanizmalarının neredeyse tamamında yolsuzluk sorunuyla karşılaşmak mümkündür (Andvig, vd, 2001).

Yolsuzluğa doğrudan yol açan bu faktörlerin yanında başka bazı faktörler de yolsuzluğa yol açabilmektedir (Tanzi, 1998):

- Bürokrasinin ve bürokratların davranışları ve kalitesi
- Kamu kesiminde ücretlerin düzeyi
- Yasalarda yer alan cezaların caydırıcılığı
- Kanun, kural ve yönetmeliklerin şeffaflığı
- Siyasi kadroların dürüst ve şeffaf olmaları

Bu hususlar özellikle gelişmekte olan ülkelerde, demokrasinin iyi işlememesi, ücret yetersizliği ve hukuk sisteminin yeterince adil olmaması nedeniyle rüşveti ve yolsuzluğu daha da arttırmaktadır. Güçlü demokrasi kültürü olan ülkelerde yolsuzluk seviyesinin genellikle daha düşük olduğu görülmektedir (Rose-Ackerman, 2008).

Aşağıda inceleyeceğimiz Yolsuzluk Algı Endeksi (*Corruption Perception Index*) bakımından da ülkelerin konumlarına bakıldığında, kalkınmakta olan ülkelerde yolsuzluğun oldukça kötü bir seviyede olduğu görülmektedir. Bu çerçevede, öncelikle yolsuzluğun ölçülmesi hususunu inceleyip ardından özel bir ülke grubu olarak Avrasya ekonomilerinde yolsuzluğun düzeyini ayrı bir başlıkta ele alacağız.

### 3 Yolsuzluğun Ölçülmesi

Uluslararası Şeffaflık Örgütü (*Transparency International*) ülkelerin yolsuzluk derecesini tespit etmek için yöntemler geliştirmekte ve bu doğrultuda endeksler oluşturmaktadır. Örgüt 1995 yılından beri Yolsuzluk Algı Endeksi'ni yayınlamaya, halkın yolsuzluk olmadığını düşündüğü ülkelerde dahi yolsuzluğun çok ciddi boyutlarda olduğunu ortaya koyan istatistikleri 180 ülkeyi kapsayacak şekilde dünyayla paylaşmaktadır.

Yolsuzluk Algı Endeksi, Dünya Bankası, Siyasi ve Ekonomik Risk Danışmanlığı (*PERC*), Dünya Ekonomi Forumu, *Gallup International* gibi uluslararası bağımsız araştırma grupları tarafından yapılan çalışmalar sonucunda hazırlanmakta ve her ülkenin endekse girebilmek için en az üç araştırma yapması gerekmektedir. Bu sonuçlar daha sonra Uluslararası Şeffaflık Örgütü tarafından açıklanmakta ve o ülkeye yapılacak yatırımları ve kamu harcamalarının etkinliğini önemli ölçüde etkilemektedir (Yılmazcan, 2001).

Yolsuzluk Algı Endeksi'nin yanında, Uluslararası Şeffaflık Örgütü kamusal süreçlerde verilen rüşvetleri de ölçebilmek adına 1999 yılında Rüşvet Verenler Endeksi (*Bribe Payers Index*) yayınlamaya başlamıştır. Bu endekste Uluslararası Şeffaflık Örgütü ve *Gallup International* birlikte çalışarak Dünya'da önde gelen ihracatçı ülkeleri sıralamış, ihracatçı ülkelerin iş alabilmek için rüşvete nasıl başvurduklarını açıklamışlardır. Bu endekslerde başta Çin olmak üzere, Güney Kore, Tayvan, İtalya ve Malezya gibi ülkelerin ihracat yaptıkları ülkelere rüşvet verme eğiliminde oldukları görülmektedir.

#### 3.1 Yolsuzluk Düzeyinin Belirlenmesi

Bir toplumda yolsuzluk düzeyinin belirlenmesinde, o toplumda rüşveti talep eden bir kamu gücünün ve diğer tarafta da bu talebi karşılayacak bir kesimin olması gerekir. Yani, arz ve talep konusu yolsuzluğun belirlenmesinde önemli bir rol oynamaktadır. Denge yolsuzluk düzeyinin belirlenmesinde önemli bir unsur arz ve talep eğrilerinin esnekliğidir. Bu esneklik, rüşvet miktarındaki nispi değişimin yolsuzluk talep ve arzındaki nispi değişmeye oranı olarak ifade edilebilir (Çelen, 2007).

Ülkelerin rüşvet düzeyindeki artış ve azalmalar yolsuzluğun arz ve talep eğrilerinde farklılaşmaya yol açacak ve esnekliğin yüksek olması halinde eğrileri yatay eksene yaklaştıracaktır. Böylece, rüşvet tutarındaki nispi değişiklik yolsuzluk talep edenlerin duyarlılığına göre etki edecek ve duyarlılık fazlaysa arz ve talep eğrileri yatay eksene doğru yaklaşacaktır. Dolayısıyla, yolsuzlukla mücadele ederken denge yolsuzluk düzeyinin de azalması mümkün gözükmemektedir. Ancak bu mücadelenin yolsuzluğu belli bir düzeye indirebilmesi için bazı maliyetlere de katlanmak gerekmektedir. Örneğin, kamuda ücret artışı yoluyla yolsuzluğun azaltılması hedefleniyorsa kamu bütçesinin açık verme ihtimali vardır.

Yolsuzluk düzeyi ülkeden ülkeye değişiklik gösterdiğinden bu değişikliğin hangi nedenlerden kaynaklandığını da tespit etmek önem taşır. Ülkelerin rüşvet gibi konulara bakış açıları yasal ve kültürel olarak farklılık gösterebilir ve her ülkede farklı bir yaklaşım farklı bir yolsuzluk düzeyini beraberinde getirebilir (Gyimah-Brempong ve Gyimah-Brempong, 2006). Dolayısıyla, yolsuzluk düzeyi her ülke bakımından o ülkeye has özellikler hesaba katılarak incelenmelidir.

#### 3.2 Yolsuzluk Bakımından En Temiz ve En Kirlili Ülkeler

Son yayınlanan Yolsuzluk Algı Endeksi 2019 yılına aittir. Bu endekse göre, yolsuzluk bakımından çok temiz ülkeler Tablo 1'deki gibidir:

Puan	Ülke	Sıra
87	Yeni Zelanda	1
87	Danimarka	1
86	Finlandiya	3
85	İsviçre	4
85	İsveç	4
85	Singapur	4
84	Norveç	7
82	Hollanda	8
80	Lüksemburg	9
80	Almanya	9

**Tablo 1. En Temiz Ülkeler Kaynak:** *Transparency International, Corruption Perception Index, 2019*

Tablo 1'e göre, Singapur ve Yeni Zelanda dışında kalan ülkelerin tamamı Kuzey Avrupa ülkeleridir. Danimarka, Finlandiya ve Yeni Zelanda 1995'ten itibaren yayınlanan endekste hep listenin başında yer alan ülkelere olmuştur. Bu ülkeler, kamu harcamalarının veya vergi gelirlerinin milli gelire oranla yüksek olduğu gelişmiş ülkelerdir. Dolayısıyla, tablodaki bu durum, ekonomide kamu kesiminin büyüklüğünün yolsuzluğa yol açacağı şeklindeki bir düşüncenin doğru olmadığını göstermektedir. Kamusal faaliyetlerdeki artışlar, yalnızca, yolsuzluğa uygun bir ortam yaratmaktadır.

2019 yılında endekse göre, yolsuzluk bakımından en kötü puanı alan ülkelere Tablo 2'deki gibidir:

Puan	Ülke	Sıra
18	Libya	168
18	Haiti	168
18	Gine Bissau	168
18	Kongo	168
17	Kuzey Kore	172
16	Venezuela	173
16	Sudan	173
16	Ekvator Ginesi	173
16	Afganistan	173
15	Yemen	177
13	Suriye	178
12	Güney Sudan	179
9	Somali	180

**Tablo 2. En Kirli Ülkeler Kaynak:** Transparency International, Corruption Perception Index, 2019

Tablo 2'ye göre, yolsuzluğun en yüksek olduğu ülkeler Somali, Güney Sudan, Suriye, Yemen ve Venezuela gibi iç savaşın hâkim olduğu ve ABD tarafından bir şekilde düşman ilan edilmiş ülkelerdir. 180 ülke içinde bu ülkeler en alt sıralarda yer almaktadır.

### 3.3 Türkiye'nin Konumu

Endekste Türkiye'nin yeri Tablo 3'teki gibidir:

Puan	Ülke	Sıra
39	Guyana	85
40	Burkina Faso	85
39	Türkiye	91
39	Sırbistan	91
38	Doğu Timor	93
38	Sri Lanka	93
38	Ekvador	93

**Tablo 3. Türkiye'nin Konumu Kaynak:** Transparency International, Corruption Perception Index, 2019

Görüldüğü üzere, Türkiye maalesef Dünya'da yolsuzluk sıralamasında demokrasi kültürü zayıf yoksul ülkeler arasında konumlanmaktadır. 180 ülke arasından 91.sırada yer almak, Türkiye'nin sıralamada düşük olan ikinci yarıda kaldığını, ortalamanın altında bir puana sahip olduğunu göstermektedir. Bu sonuç Türkiye'de yolsuzluğun boyutlarının anlaşılmasına net bir biçimde yardım edecek boyuttadır. Türkiye'nin Dünya'daki algısı da ne yazık ki bu durumdan payını almaktadır.

2000'li yıllardan itibaren Türkiye 54-55.sıralarda yer almaktaydı. Bu sıralama bile Türkiye için çok ağır bir tablo teşkil etmekteydi. Yirmi yılda maalesef kırk sıra daha aşağılara düşülmüştür. Endeksin yayınlandığı ilk yıl olan 1995 yılında Türkiye 36.sırada yer alırken, 1997'de 54.sıraya düşmüştür (Lamsdorff, 2000). Bugün gelinen süreçteyse Tablo 3'te görüldüğü üzere 91.sıraya gerilemiştir.

Türkiye'nin, hâlâ devam eden büyük ekonomik gelişmelerin yaşandığı bir ülke olarak, güçlü kurumlara sahip olsa bile yeterli bir kontrol mekanizmasına sahip olmaması, yolsuzluğa açık bir ortamın oluşmasına sebep olmaktadır (Johnson, 2005). Sıralamada sürekli aşağılara düşülmesi, iş başına gelen hükümetlerin kamu harcamalarındaki tutumlarından ve özelleştirme süreçlerinde yapılan işlemlerden kaynaklanmaktadır. Siyasal yaşamın saydam ve temiz olmadığı ülkelerde, insanlar kamusal alanda bir mevkie geldiklerinde ve bir kamu gücüne sahip olduklarında bunu rahatlıkla kötüye kullanabilmekte ve zaman içinde elde ettikleri maddi çıkarlar sayesinde konumlarını daha da güçlendirmektedirler. Bu tarz kötüye kullanıma sadece yurt içinde yapılan işlemlerde değil, yurt dışı yatırımlarında, ihracat ve ithalat işlemlerinde, hatta ülkenin dış borç almasında bile rastlanmaktadır.

### 3.4 Avrasya Ekonomilerinde Yolsuzluğun Değerlendirilmesi

Avrasya ekonomileri dendiğinde Rusya, Belarus, Ukrayna, Moldova, Ermenistan, Gürcistan, Azerbaycan, Kazakistan, Özbekistan, Tacikistan, Türkmenistan ve Kırgızistan kastedilmektedir. Bu ülkelerin ortak yanı SSCB'nin dağılması sonucunda bağımsızlığını kazanan ülkelerin bir bölümünü oluşturmalarıdır. Letonya, Estonya ve Litvanya gibi Baltık ülkeleri dışında kalan ülkeler, uzun bir geçiş sürecinden sonra aralarında anlaşarak Avrasya Ekonomik Birliği'ni oluşturmuştur.

Geçiş ekonomileri olarak da adlandırılan bu ülkeler, SSCB dağıldıktan sonra piyasa ekonomilerine geçiş aşamasında oldukça zor bir süreçten geçmiştir. Ülkelerin piyasa ekonomisine yönlendirilmesi sürecinde devlet faaliyetlerinin kapsamı ve büyüklüğü değişime uğramıştır. Sadece kamusal mal ve hizmetlerin yapısı değil,

devletin klasik fonksiyonlarının da değişmesi gündeme gelmiştir. Makroekonomik dengenin sağlanması, bütçeyle ilgili yeni kurumların oluşturulması ve gelir dağılımında adaletin sağlanması gibi makroekonomik hedefler yeniden belirlenmiştir (Gupta, vd, 2001).

Bu ekonomilerde yaşanan geçiş problemleri siyasi ve bürokratik süreçleri daha da zorlaştırmış ve saydamlığın olmaması sebebiyle rüşvet ve yolsuzluklar ciddi biçimde artırılmıştır. Yukarıda da belirttiğimiz üzere, bürokratik yetkilerin artması (Ahlin, 2001) ve bürokratik kalitenin düşmesi (Tosun, 2003) yolsuzluk düzeyinin artmasına sebep olmaktadır.

Avrasya ekonomilerinin Yolsuzluk Algı Endeksi'nde 1995 yılından sonraki performansına bakıldığında, yolsuzluğun fazla olduğu ve bazı ülkelerde puanların düşme eğilimi taşıdığı görülmektedir:

Ülkeler	1998	2000	2005
Azerbaycan	-	1.5	2.1
Belarus	3.9	4.1	2.6
Ermenistan	-	2.5	2.9
Gürcistan	-	-	2.3
Kazakistan	-	3	2.6
Kırgızistan	-	-	2.3
Moldova	-	2.6	2.9
Özbekistan	-	2.4	2.2
Rusya	2.4	2.1	2.4
Tacikistan	-	-	2.1
Türkmenistan	-	-	1.8
Ukrayna	-	1.5	2.6

**Tablo 4.** Avrasya Ekonomilerinin Performansı **Kaynak:** Transparency International, Corruption Perception Index, 1998-2005

Uluslararası Şeffaflık Örgütü başlangıçta yalnızca 54 ülkede çalışma yaparken, bugün bu ülkelerin sayısı 180'e ulaşmıştır. Ancak, Tablo 4'te de görüldüğü üzere, hesaplama biçimi değişmiş, başlangıçta daha az değişken kullanılırken ülke sayısının artmasıyla birlikte değişken ve yöntemler farklılaşmıştır. İlk yıllarda 10 puan üzerinden bir sıralama yapılır 1 puana yaklaşıldıkça yolsuzluğun fazla olduğu tespit edilirken, yeni endekslerde bu sıralama 100 puan üzerinden yapılmaktadır. Dolayısıyla, tablolar arasında farklılık vardır.

Tablo 4'e göre, Avrasya ekonomilerinin puanları karşılaştırıldığında puanlar 1.8 ile 2.9 arasında değişmektedir. Dolayısıyla Avrasya ekonomileri puanı en düşük ülkeler arasında yer almaktadır. Özellikle Türkmenistan en kötü üç ülkeden biri olarak karşımıza çıkmaktadır. Bu sıralama, Avrasya ekonomilerinde yolsuzluk algısının çok yüksek olduğunu gösterir. Bu ülkelerin aradan geçen 30 yılı karşılık iyi bir demokrasi kültürüne sahip olamaması bunun başlıca sebeplerindedir. Nitekim, yukarıda söylediğimiz üzere, güçlü demokrasi kültürü olan ülkelerde yolsuzluk seviyesinin genellikle daha düşük olduğu görülmektedir (Rose-Ackerman, 2008). Ülkelerin çoğunda doğal kaynakların bol olması ve bu kaynakların gelirinin doğrudan ülkeyi yönetenlerin elinde olması bu süreci zorlaştırmaktadır. Dolayısıyla, siyasi ve mali konularda saydamlık ve hesap verilebilirlik mümkün olmamaktadır. Kaynakların ve gelirin dağılımı ülkeyi yönetenlerin karar ve tasarruflarına bağlı olarak değişmektedir.

Yolsuzluğun boyutlarının yoğun olduğu ülkelerde ekonomik büyümeyi sağlamak da oldukça zordur. Ülkeler çok zengin bir petrol ve doğal gaz rezervine sahip olsa da yolsuzluk sağlıklı bir ekonomik gelişmeye ve adil bir gelir dağılımına engel teşkil etmektedir. Avrasya ekonomilerinde yapısal reformların büyüme üzerindeki etkisi, yolsuzluktan daha fazladır (Abed ve Davoodi, 2000). Dolayısıyla, ekonominin yapısal olarak yeniden tasarlanması yolsuzlukla mücadele noktasında iyi bir yardımcı olabilir. Nitekim, bu tarz ekonomilerde yolsuzluğun mali denge üzerindeki olumsuz etkisinin yapısal reformlar sonucunda ortadan kalktığı ampirik olarak ispatlanmıştır (Abed ve Davoodi, 2000).

## 4 Yolsuzluğun Makroekonomik Etkileri

### 4.1 Yolsuzluğun Kamusal Harcamalar ve Finansman Dengesi Üzerindeki Etkisi

Kamu kesiminde kamu harcamaları ile kamu gelirleri arasında bir denge oluşturmak ve kamu kesimi finansman açığı yaratmamak tüm yönetimlerin en önemli amaçlarından birisidir. Bu kısımda, yolsuzluğun hem kamu harcamalarıyla hem de kamu gelirleriyle ilişkisini değerlendireceğiz.

Yolsuzluğun kamu harcamalarını artırdığı genel kabul gören bir husustur (Tanzi ve Davoodi, 1997). Çünkü altyapı yatırımlarının, kamu ihalelerinin birtakım rüşvetlerle olması gerekenden çok daha fazlasına mal olduğu tahmin edilebilir bir gerçektir. Burada, söz konusu yolsuzluğun miktarı, kamunun o mal için ödediği miktarla o malın gerçek piyasa değeri arasındaki farkta gizlidir. Bu fark, satıcılar, bürokratlar, hatta devletin üst kademesinde yer alan yöneticiler tarafından paylaşılmaktadır.

Eğer bahsettiğimiz fark özel sektöre aktarılıyorsa ve özel sektör bu miktarı başka üretken alanlarda kullanabiliyorsa, bunun büyüme üzerinde olumlu bir etkisi olabilir. Belirli bir miktarda yolsuzluğa izin verilmesi, yolsuzluğun üretimde verimliliğe dönüştürülmesi halinde ülkenin büyümesinde olumlu bir etki yaratabilir (Dimaria ve Le Van, 2002). Ancak, genellikle bu miktarın yurt dışındaki banka veya diğer finans kuruluşlarına aktarıldığı görülmektedir. Böylelikle, halkın ödediği vergiler özel kişilerin yurt dışı hesaplarına geçirilmektedir. Yukarıda ele aldığımız endeksler bakımından son yıllarda Türkiye'nin puanının çok düşük olmasının sebebi, bu tür davranışların sebep olduğu algı nedeniyledir.

Kamu harcamalarının fonksiyonel olarak sınıflandırılmasına bakıldığında, yapılan harcamaların eğitim, sağlık askeri harcamalar bakımından üç alanı da olumsuz etkilediği görülmektedir. Yolsuzluk nedeniyle hem harcama miktarı azalmakta hem de hizmetin kalitesi düşmektedir (Tanzi ve Davoodi, 1997; Tanzi, 1998; Wei, 1999). Buna karşılık, her harcama türünde aynı oranda azalma meydana gelmeyebilir. Teknolojik yeniliklerin yoğun olduğu oligopol piyasalarda ve gizlilik unsurunun ön planda olduğu hizmetlerde rüşvet ve yolsuzluk düzeyi de artış göstermektedir (Mauro, 1998).

Askeri harcamalarla yolsuzluk arasındaki ilişki çok daha yoğundur. Askeri harcamalarda belli bir oranda gizlilik olması, satın almalarda çok az sayıda yetkilinin karar vermesi, rüşveti veren ülkelerin de bu konuda sessiz kalması gibi hususlar yolsuzluğun düzeyini çok artırmaktadır (Jajkowiec ve Drobiszova, 2015). Örneğin, 1970'li yıllarda gerçekleşen ve 1976 yılında ortaya çıkartılan *Lockheed* uçak skandalı tüm dünyayı etkilemiş ve şirketin rüşvet alan ülkeleri ifşa etmesiyle yolsuzluğun boyutları gözler önüne serilmiştir. Türkiye'nin de kırk adet askeri uçak için şirketten rüşvet aldığı açıklanmasına rağmen, olay o dönemdeki hükümet tarafından örtbas edilmiştir. Bu rüşvet olayında rüşveti alan ülkeler suçlu olduğu gibi, gelişmiş ülkelerin askeri malzeme satabilmek ve birbirleriyle rekabet edebilmek için bu yola başvurmaları da suçtur (Yılmazcan, 1997).

Gelişmekte olan ülkelerde yolsuzluk ve kamu harcamalarının dağılımı üzerine yapılan başka bir araştırmada, 64 ülkenin 1996-2001 yılları arasındaki durumu değerlendirilmiş ve kamudaki yolsuzluğun eğitim, sağlık ve sosyal alanlardaki harcamaların yapısında sapmalara ve bozulmalara yol açarken, enerji ve askeri harcamalarda artışa sebep olduğu görülmüştür (Delavallade, 2006).

Yolsuzlukla ilgili yapılan çalışmalarda, bazı ekonomistler yolsuzluğun ekonomik büyümeyi artırdığını iddia ederken, bir başka grubun büyümeyi azalttığını savunmaktadır (Karagöz ve Karagöz, 2010). Buna karşılık, OECD ülkelerinde yolsuzluğun büyüme üzerinde olumsuz etkisi olduğu ampirik olarak ispatlanmıştır (Kotlánová ve Kotlan, 2013; Tanzi ve Davoodi, 1997). Dolayısıyla, yolsuzluğun tasarruflar ve buna bağlı olarak kamusal yatırımlar ve ekonomik büyüme üzerindeki etkisinin olumsuz olduğu anlaşılmaktadır. Yalnızca yolsuzluğun verimli harcamalara dönüştürülebilmesi halinde ekonomik büyüme üzerinde kısa vadeli bir artış söz konusu olabilmektedir (Dimaria ve Le Van, 2002).

#### 4.2 Yolsuzluğun Tasarruflar Üzerindeki Etkisi

Yolsuzluk yalnızca kamu harcamaları üzerinde etki yaratmamakta, tasarruflar, yatırımlar, kamu ihaleleri, kamu harcamaları ve dolayısıyla iktisadi büyüme üzerinde de önemli sonuçlara yol açmaktadır. Özellikle tasarruf üzerindeki etkisi, fon maliyetini de etkilediğinden yatırım, istihdam ve büyümeyi de etkileyecektir.

Yolsuzluğun yüksek olduğu ülkelerde kamu gelirleri azalmakta, fert başına düşen milli gelir düşmekte ve gelir dağılımı bozulmaktadır (Wei, 1999). Yani yolsuzlukla fert başına düşen milli gelir arasında ters bir ilişki söz konusudur. 38 ülkede yapılan bir araştırmada da yolsuzlukla fert başına düşen milli gelir arasında da negatif bir ilişki olduğu görülmüştür (Gupta, vd, 1998).

Yolsuzluk Algı Endeksi'ne bakıldığında, bahsettiğimiz bu ilişkinin ne kadar güçlü olduğu ortaya çıkmaktadır. Somali veya Sudan gibi sıralamada en sonda yer alan ülkelere gelir dağılımının da bozuk olduğunu söylemek mümkündür. Bu durum, yolsuzluğun hem sonucu olarak ortaya çıkmakta hem de yolsuzlukla mücadeleyi zorlaştırmaktadır. Nitekim, gelişmekte olan ülkelere kaynak yetersizliğinin yolsuzlukla mücadeleyi zorlaştırdığı tespit edilmiştir (Koyuncu, 2002).

Yolsuzlukla tasarruflar arasındaki bu ters yönlü ilişki, ülkedeki fiyatların genel düzeyini de olumsuz etkilemekte, enflasyon oranının yükselmesine ve ekonomide reel faiz oranlarının artmasına sebep olmaktadır. Bu durumdan, kamu yatırımları ve kamu ihaleleri de olumsuz biçimde etkilenmektedir (Wei, 1999). Bu konuda yapılan ampirik çalışmalar da bu sonucu doğrulamaktadır (Swaleheen, 2008).

#### 4.3 Yolsuzluğun Yatırımlar Üzerindeki Etkisi

Yolsuzluğun yatırımlar üzerindeki etkilerinin hesaplanabildiği çalışmalar oldukça sınırlıdır. Bu etkilerin ölçülebilmesindeki zorluklar az sayıda ampirik çalışma yapılmasına yol açmıştır. Az gelişmiş 33 ülkenin incelendiği bir araştırmada, yolsuzluk seviyesinin artmasının doğrudan yabancı yatırımları azalttığı ampirik olarak kanıtlanmıştır (Azam ve Ahmad, 2013).

Yatırımların veya kamu ihalelerinin ihale bedellerinin saptanmasında, ihaleye katılan şirketlerin tespitinde, tekliflerin değerlendirilmesinde yolsuzluğa yol açan çok sayıda ilişki ortaya çıkmaktadır. Çok daha ucuza ve daha kaliteli kamu yatırımları yapmak yerine, yolsuzluk sebebiyle büyük meblağlar ödenerek verimsiz yatırımlar

yapılmaktadır (Tanzi ve Davoodi, 1997; Wei, 1999). Bu yatırımların konumu, maliyeti, gerekliliği de ayrıca tartışma konusudur (Commander, 1997).

Verimsiz ve pahalı yatırımlar sadece kamu harcamalarını arttırmakla kalmayıp özel sektörün yapacağı yatırımların da daha pahalı olmasına yol açmaktadır. Yolsuzluklardaki artışın kamu altyapı harcamalarını da azalttığı ampirik çalışmalarda ortaya konmuştur (Tanzi, 1998).

Yatırımların yolsuzluk sebebiyle olumsuz yönde etkilenmesi söz konusu olursa, bunun sonucunda büyüme düzeyi de düşecektir. Yolsuzluk miktarının artması, sermayenin dolaşımını ve yabancı yatırımları etkilediğinden, yatırımların ve büyümenin azalmasına sebep olur (Rose-Ackerman, 2008). Dolayısıyla, tıpkı yolsuzlukla tasarruflar arasında ters orantılı bir ilişki olması gibi, yolsuzlukla büyüme arasında da negatif bir ilişki söz konusu olur.

## 5 Sonuç

Devletin rolünün ve fonksiyonlarının kökenine inilerek irdelendiği ve kamu yönetiminin yeniden yapılandığı günümüzde iyi yönetim kavramının önemi artmıştır. İyi yönetimin temel özellikleri katılımcı demokrasi, hukukun üstünlüğü, saydamlık, sorumluluk, uzlaşma arayışı, eşitlik, etkinlik, hesap verilebilirlik ve stratejik vizyondan oluşmaktadır (Acar, 2007). İyi yönetimde planlama süreçlerinin saydam olmasının yanında, gerekli kontrolleri sağlamak üzere denge ve fren mekanizmalarının oluşturulması ve işletilmesi yolsuzluk miktarının azaltılmasında önemli bir role sahiptir (Ofosu-Amaah, vd, 1999).

Saydamlık hem mali saydamlığı, yani kamu kaynaklarının kim tarafından, nasıl ve hangi amaçla kullanıldığının bilinmesini, hem de performans saydamlığını, yani üretilen mal ve hizmetlerde en az maliyetle en uygun hedeflere ulaşıp ulaşılmadığının değerlendirilebilmesi için lazım olan bilgilerin sunulmasını gerektirmektedir (Atiyas ve Sayın, 2000). Saydamlığın olmadığı bir ekonomide devlete duyulan güven azalmakta ve yolsuzluklar artmaktadır.

Devlet kamusal malları ve hizmetleri vergi mükelleflerinden topladığı vergiler başta olmak üzere kamu gelirleriyle finanse eder. Oysa, yolsuzluk, açıkladığımız üzere kamu gelirlerinde azalmaya sebep olur. Bunun yanında, kamusal mal ve hizmetlerin finansman süreci yolsuzluktan etkilenirse kamu harcamalarının verimliliği de azalır. Yani daha az gelirle daha verimsiz bir finansman söz konusu olur. Kamu sektöründe yolsuzluğun artması nedeniyle maliyet de artar ve bu durum kamu yatırımlarının seviyesini düşürür. Bunun yanında, yolsuzluk düzeyinin artması ülkedeki fiyatların genel düzeyini de olumsuz etkiler ve fert başına düşen milli geliri düşürür. Ayrıca artan yolsuzluk düzeyi, sermayenin dağılımı üzerinde etkili olacağı için yatırım yapma riskini artırır. Kısaca ifade etmek gerekirse, yolsuzlukla, tasarruflar, yatırımlar, kamu gelirleri, fert başına düşen milli gelir, kamusal yatırımlarında verimlilik, mal ve hizmetlerin niteliği ve finansman dengesi arasında negatif bir ilişki vardır.

Bunun yanında, Türkiye'nin Yolsuzluk Algı Endeksi'nde 180 ülke arasında 91.sırada yer alması oldukça üzücüdür. Bu durum son yıllarda daha da kötüye gitmektedir. Özelleştirmelerin şeffaflıktan uzak yapılması, köprü, tünel ve havalimanı gibi büyük altyapı yatırımlarının ihale yasalarından adeta kaçılarak yapılması, müteahhitlerin seçiminin bu yasalara uygun olmaması, Yap-İşlet-Devret gibi modellerde üstelik yabancı para cinsinden Hazine'yi zarara uğratabilecek talep garantilerine ve borç üstlenimlerine başvurulması ve hukuk sisteminin bu hususları çözümsüz bırakması gibi meseleler yolsuzluğa uygun bir ortam oluşmasına sebep olmakta ve vergilerin etkin olmayan bir şekilde kullanılmasını gündeme getirmektedir. Yolsuzluk iddiaları da bu doğrultuda artış göstermektedir.

Benzer şekilde, Avrasya ekonomilerinde de durum iç açıcı gözükmemektedir. Geçiş döneminde güçlü bir demokratik kültürün kurulamaması ve saydamlığın tesis edilememesi yolsuzluğa elverişli bir ortamın doğmasına sebep olmaktadır.

Siyasi otoritelerin tüm bu iddiaları ortadan kaldıracak şekilde, mali saydamlığı tam anlamıyla sağlaması ve yolsuzluğun bu çalışmada ortaya koyduğumuz makroekonomik etkileriyle mücadele etmesi beklenmektedir. Aksi takdirde, yolsuzluk önemli bir gündem oluşturmaya devam edecektir.

## Kaynakça

- Abed ve Davoodi, 2000. **Corruption, Structural Reforms, and Economic Performance in the Transition Economies**. IMF Working Paper.
- Acar, 2007. **İyi Uygulama Örnekleri Çerçevesinde Kamu Yönetiminde Mali Saydamlık ve Kamuoyu Denetiminin Etkinleştirilmesi**. Devlet Bütçe Uzmanlığı Araştırma Raporu.
- Adaman, vd, 2001. **Hanehalkı Gözünden Türkiye'de Yolsuzluğun Nedenleri ve Önlenmesine İlişkin Öneriler**. Tesev, İstanbul.
- Ahlin, 2001. **Corruption: Political Determinants and Macroeconomic Effects**. Vanderbilt University Working Paper.
- Ajaz ve Ahmad, 2010. "The Effect of Corruption and Governance on Tax Revenues", The Pakistan Development Review, **49/4**, p. 405
- Andvig, vd, 2001. **Corruption A Review of Contemporary Research**. Chr. Michelsen Institute Report.

- Atiyas ve Sayın, 2000. “Devletin Mali ve Performans Saydamlığı”, **Kamu Maliyesinde Saydamlık**. Tesev, İstanbul.
- Azam ve Ahmad, 2013. “The Effects of Corruption on Foreign Direct Investment Inflows: Some Empirical Evidence From Less Developed Countries”, *Journal of Applied Sciences Research*, **9(6)**, p. 3262.
- Commander, vd, 1997. **The causes of government and the consequences for growth and well-being**. World Bank Report.
- Çelen, 2007. **Yolsuzluk Ekonomisi**. Muh. Mali Müş. Od. Yay., İstanbul.
- Delavallade, 2006. “Corruption and Distribution of Public Spending in Developing Countries”, *Journal of Economics and Finance*, **30(2)**, p. 222. Dimaria ve Le Van, 2002. “Optimal Growth, Debt, Corruption, and R&D”, *Macroeconomic Dynamics*, **6**, p. 597.
- Dimaria ve Le Van, 2002. “Optimal Growth, Debt, Corruption, and R&D”, *Macroeconomic Dynamics*, **6**, p. 597.
- Gupta, vd, 1998. **Corruption and the Provision of Health Care and Education Services**. IMF Working Paper.
- Gupta, vd, 2001. **Transition Economies: How Appropriate Is the Size and Scope of Government?**. IMF Working Paper.
- Gyimah-Brempong ve Gyimah-Brempong, 2006. “Corruption, Growth, and Income Distribution: Are there Regional Differences?”, *Economics of Governance*, **7**, p. 245.
- Jajkovicz ve Drobniszova, 2015. “The Effect of Corruption on Government Expenditure Allocation in OECD Countries”, *Acta Universitatis Agriculturae et Silviculturae Mendelianae Brunensis*, **63(4)**, p. 1251.
- Johnson, 2005. **Syndromes of Corruption**. Cambridge University Press, Cambridge.
- Karagöz ve Karagöz, 2010. “Yolsuzluk, Ekonomik Büyüme ve Kamu Harcamaları”, *Sayıştay Dergisi*, s. 5.
- Kotlánová ve Kotlán, 2013. **Influence of Corruption on Economic Growth: A Dynamic Panel Analysis for OECD Countries**.
- Koyuncu, 2002. **Three Essays on Economics of Corruption**. Unpublished PhD Dissertation.
- Lambsdorff, 2000. **Transparency International CPI Framework Documents**.
- Mauro, 1998. “Corruption and the Composition of Government Expenditure”, *Journal of Public Economics*, **69**, p. 262.
- Ofosu-Amaah, vd, 1999. **Combating Corruption: A Comparative Review of Selected Legal Aspects of State Practices and Major International Initiatives**. World Bank.
- Rose-Ackerman, 2008. “Corruption and Government”, *International Peacekeeping*, **15/3**, p. 328.
- Swaleheen, 2008. “Corruption and saving in a panel of countries”, *Journal of Macroeconomics*, **30**, p. 1285.
- Tanzi, 1998. **Corruption Around the World: Causes, Consequences, Scope, and Cures**. IMF Working Paper.
- Tanzi ve Davoodi, 1997. **Corruption, Public Investment, and Growth**. IMF Working Paper.
- Tosun, 2013. “Yolsuzluğun Nedenleri Üzerine Ampirik Bir Çalışma”, *Akdeniz İ.İ.B.F. Dergisi*, **5**, s. 125.
- Transparency International, **Corruption Perception Index**, 1998, 2000, 2005 and 2019.
- Ulman ve Bujancă, 2014. “The Corruption Influence on the Macroeconomic Environment. Empirical Analysis on Countries Development Stages”, **IECS 2014**.
- Vito, 1998. **Corruption Around the World**. IMF Working Paper.
- Wei, 1999. **Corruption in Economic Development**. World Bank Policy Research Working Paper.
- Yılmazcan, 1997. “Kamu Kesiminde Yolsuzlukla Mücadele”, *Vergi Sorunları*, s. 86.
- Yılmazcan, 2001. “Kamu Harcamalarında Yolsuzluk ve İsrafin Önlenmesinde Saydamlığın Rolü”, Sakarya Üniversitesi, Tebliğ.